

Vijftig-jarig jubileum dient zich aan

Een halve eeuw verzamelen



ZUIDERZEEMUSEUM
ENKHUZEN

**„Kunstenaars zien
de Zuiderzee”**

18 Juli-1 October 1952

In het beleidsplan 1997-2000 beklemt het Zuiderzeemuseum de wens om met andere musea samen te werken, onder meer op het gebied van collectievorming. Dat is niet nieuw. Al vanaf het begin staat het museum open voor coöperatie. Desondanks zagen andere musea aanvankelijk een bedreiging in 'dat nieuwe museum in Enkhuzen'.

De kiem van de verzameling voor een op te richten Zuiderzeemuseum is gelegd in het Nederlands Openluchtmuseum (NOM) in de jaren 1940 en 1941. Voorgesteld werd een afdeling van dat museum te wijden aan de Zuiderzee. Een voorbereidingscommissie, waarin museum, het rijk en de gemeente Arnhem vertegenwoordigd waren, noemde aanvankelijk Harderwijk als vestigingsplaats, maar koos later voor Enkhuzen. Daarmee werd ook duidelijk dat een nieuw museum zou ontstaan met een splitsing van taken en werkzaamheden tussen het Openluchtmuseum en het Zuiderzeemuseum. Vooral onder leiding van de in 1942 benoemde directeur S.J. Bouma is Arnhem begonnen met documenteren

en verzamelen voor dit museum. In 1948 werd dezelfde Bouma de eerste directeur in Enkhuzen. Al dadelijk heeft hij pogingen in het werk gesteld om de Zuiderzee-collectie van Arnhem vooreerst in bruikleen in 'Enkhuzen' te krijgen. Aan D.F. Lunsingh Scheurleer, secretaris van de rijkscommissie van advies inzake de musea en later rijksinspecteur van de roerende monumenten, werd gevraagd een lijst van bruiklenen op te stellen. Kennelijk zat het Openluchtmuseum daar niet om verlegen. In de verslagen van de commissie van bijstand wordt zelfs gewag gemaakt van de opinie van de directeur van het Openluchtmuseum dat het Zuiderzeemuseum zou zijn opgericht ten koste van zijn instelling. Dit beeld wordt in de literatuur bevestigd. De staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, J. Cals, installeerde op 1 december 1950 een commissie, die de taak had om de samenwerking te regelen, de gebieden van de twee musea af te palen en de gegevensuitwisseling te regelen. Een week later ontving het Zuiderzeemuseum de eerste bruiklenen, maar dat was wel maanden na de opening van het museum per 1 juli van dat jaar.

Amsterdam uitgesloten

Eind 1952 gaf het ministerie zijn richtlijnen voor de twee rijksmusea. Daarbij heeft een geografische kaart gehoord, die in het archief niet meer aanwezig is. Amsterdam werd min of meer van het Zuiderzeegebied uitgesloten omdat 'dat nimmer op een volledige wijze in het Z.Z.M. kan worden vertegenwoor-

Op 14 januari 1998 bestaat het Zuiderzeemuseum vijftig jaar. Dat wordt gevierd met onder meer een feestelijke heropening van het binnenmuseum en de opening van een 'kindermuseum' in het pand Siberië.

En als alles meezit, is de restauratie van de boeier 'Hilda' of 'Tjet Rixt' ook in het jubileumjaar voltooid.

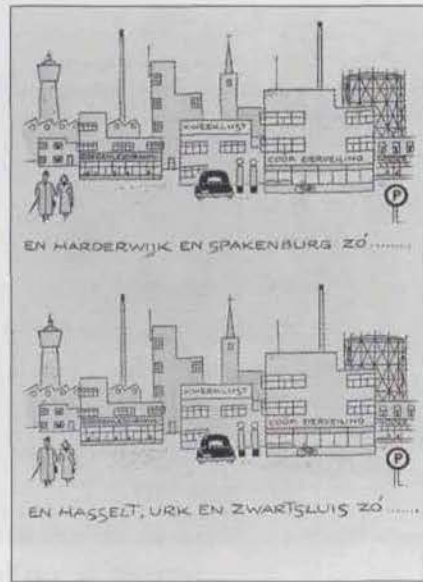
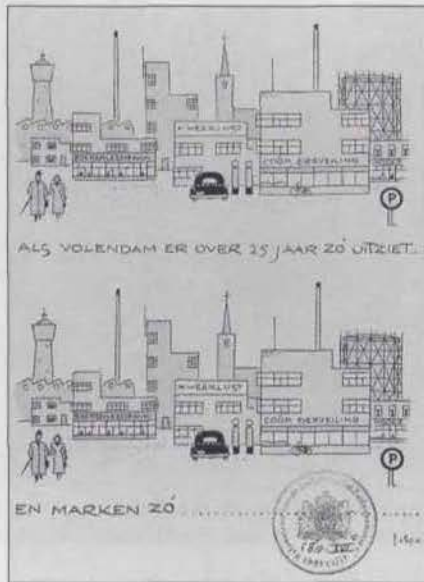
Het museum is dus volop in bedrijf. Hoe zag die bedrijvigheid er in het verleden uit? In dit nummer een terugblik op het verzamelbeleid.

digd' en hetzelfde gold voor de Zaanstreek, die reeds in het NOM was gepresenteerd.

De documentatie van de landelijke bouwkunst en de klederdrachten werd primair in Arnhem gelegd, met uitzondering van documentatie voor het in te richten buitenmuseum. De documentatie van de Zuiderzeevaart werd - voorzover deze nog niet elders bewaard werd - de taak voor het Zuiderzeemuseum. Terwijl het Openluchtmuseum zich zou beperken tot een globale collectie betreffende het Zuiderzeegebied moest het Zuiderzeemuseum streven naar een 'volledige representatie'. Uitzondering vormden de klederdrachten, die gelijkwaardige collecties zouden worden, waarbij het Openluchtmuseum dubletten aan Enkhuzen moest overdragen, maar bij aanschaffingen prioriteit zou hebben. Van de schepen van de Zuiderzee diende het Zuiderzeemuseum een zo volledig mogelijke collectie op te bouwen en wat scheepsmodellen of visserij betreft had Enkhuzen prioriteit op Arnhem. Overige schepen mochten verzameld worden vanuit een vangnetfunctie. Het Openluchtmuseum zou zich op dit gebied moeten onthouden, tenzij volkskundig vergelijkingsmateriaal in het geding was. Tot slot mocht het Zuiderzeemuseum alleen die gebouwen verzamelen, die samenhangen met de Zuiderzeehavens, het bedrijfsleven daar en met de Zuiderzeevisserij.

Hartelijker

In 1953 droeg Arnhem circa zestig voorwerpen over, waaronder drie vaartuigen. Voor het overdragen van



de klederdracht-doubletten kon het Openluchtmuseum echter ook in 1954 nog geen tijd vinden. Desondanks werd de samenwerking geleidelijk hartelijker. Dat de burgemeesters van Enkhuizen en Arnhem in de commissies van bijstand van beide musea zitting hadden, heeft hier zeker toe bijgedragen. Eind 1953 attendeerde het Openluchtmuseum op een aangeboden voorgevel van de visafslag van Volendam. In de zomer van 1954 was er het plan om samen op de Waddeneilanden kostuumdocumentatie te verrichten en in 1955 stond het Openluchtmuseum zo'n drieduizend foto's betreffende het Zuiderzeegebied af. Ook met andere musea wilde het jonge Zuiderzeemuseum graag samenwerken. Toch was er sprake van enige wrijving, vooral toen voor de Vereniging Vrienden een overijverige acquireur optrad. 'Rond de Zuiderzee koopt hij alles weg, zonder ruggespraak met de commissies en de Stedelijke Oudheidkamers' klaagden andere instellingen. 'En wij hebben het nakijken' luidde een toevoeging.

Met vocht aangetast

Bij het Westfries Museum ontstond in 1952 de wens om principieel de grenzen vast te stellen. Het Fries Scheepvaartmuseum vond zoiets niet nodig: het bood in dat jaar verschillende stukken uit zijn collectie te koop aan. In het Rijksprentenkabinet en de Koninklijke Bibliotheek konden doubletten uitgezocht worden en ook in de scheepvaartmusea te Amsterdam en Rotterdam was het Zuiderzeemuseum welkom om beeldmateriaal uit te zoeken. De directeur van het Rijksmuseum stond in 1954 aanvankelijk positief ten

opzichte van semi-permanente bruikleen aan het nieuwe museum, tot hij zich de slechte ervaring herinnerde uit de beginjaren van het museum met door vocht aangetaste scheepsmodellen en tegen de centrale verwarming geplaatste schilderijen. Al eerder had het Rijksmuseum alle schilderijen over de Zuiderzeewerken van Van Mastenbroek aan het Enkhuizer museum overgedragen.

Ten aanzien van de reeds bestaande musea in Enkhuizen (De Waag en het Stadhuis) stond het Zuiderzeemuseum zelf ambivalent. Het wilde ze in elk geval niet annexeren en stond welwillend tegenover toenaderingspogingen van de andere zijde. Het museum was er echter niet wars van een flink deel van de collectie van het Schokker Museum naar Enkhuizen over te brengen. Dat zou in 1954 worden gesloten. Het oog viel op een beperkt deel want anders 'zou dat onze verzameling scheeftrekken'. Actief stelde het Zuiderzeemuseum zich op naar het Filmmuseum, dat toen in het Stedelijk Museum van Amsterdam was gevestigd. Inzet was om kopieën van 'Zuiderzee-films' te krijgen. Weinig later zei de directeur van het Stedelijk Museum, jhr. Sandberg, dat het eerder in bruikleen gegeven schilderij met het 'Gezicht op het IJ' door Hobbe Smith, in het Zuiderzeemuseum mocht blijven. Het hangt nu nog in de Schepenhal. Sandberg wilde verder 'geen correspondentie', maar wel moest het Zuiderzeemuseum 'assurantie betalen' voor het schilderij, zo vermeldt het archief.

Met het Fries Museum is de samenwerking eveneens hartelijk geweest. De directeur ervan was lid van de commissie

van bijstand van Enkhuizen. Directeur Bouma van het Zuiderzeemuseum adviseerde op zijn beurt over de oudheidkamer in Harlingen. Tot slot speelde de Stichting Kunstbezit Nederland een rol in de verzamelhistorie van het museum. Deze stichting was belast met de recuperatie van kunstwerken, die door de bezetter waren meegenomen. Enkele malen is met succes een beroep gedaan op de verspreide rijkscollecties. Problemen met de taakafbakening hebben zich na het midden van de jaren vijftig niet meer voorgedaan. Alleen ontlokte de eventuele verwerving van een bomschuit P.J. Meertens in 1957 in de commissie van bijstand het voorstel, om met de maritieme musea van Amsterdam en Rotterdam te overleggen wat feitelijk in elk museum zou thuishoren. Zeven jaar later stelde de commissie van bijstand nog voor de taakafbakening met het openluchtmuseum te wijzigen. Concrete aanleiding hiervoor was de vraag of de windwatermolen uit Hemelum in het Friese merengebied in Enkhuizen zou thuishoren of niet. Inmiddels hebben alle discussies over taakafbakening en samenwerking ertoe geleid dat het Zuiderzeemuseum tegenwoordig bij aankopen altijd overlegt met collega-instellingen in de voormalige Zuiderzeeregio. Nu gaan zelfs gedurende de tijdelijke sluiting van het binnenmuseum grote delen van exposities en van de collectie in bruikleen naar andere musea.

Robert Zijp